

**ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТЕРМІНУ
«СТАН СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ»****TO A PROBLEM OF INTERPRETATION A TERM
«INTERNAL DISTURBANCE STATE»**

Леута О.С., студентка

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Псьота О.В., студент

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У вітчизняному кримінальному праві протягом тривалого часу законодавець надавав різного кримінально-правового значення емоційним станам особи, які впливають на її здатність усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними. Це кримінально-правове значення здебільшого проявляється у тому, що емоційні стани, які зменшують здатність особи усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними, враховуються як обставина, що пом'якшує кримінальну відповідальність особи. У статті проаналізовано основні проблеми, що виникають при неправильній інтерпретації терміну «стан сильного душевного хвилювання». Зазначено типові помилки при кваліфікації злочинів, вчинених у стані сильного душевного хвилювання. Запропоновано зміни до кримінального законодавства України, пов'язані з необхідністю уточнення норм, в яких використано аналізоване поняття.

Ключові слова: сильне душевне хвилювання, афект, емоції, стрес, усвідомлення, передбачення, вина, психічний стан, психіка, психологія.

В отечественном уголовном праве на протяжении длительного времени законодатель придавал разное уголовно-правовое значение эмоциональным состояниям личности, которые влияют на ее способность осознавать свои деяния и (или) управлять ими. Это уголовно-правовое значение, в основном, проявляется в том, что эмоциональные состояния, которые уменьшают способность личности осознавать свои деяния и (или) управлять ими, учитываются как обстоятельство, которое смягчает уголовную ответственность личности. В статье проанализированы основные проблемы, которые возникают при неправильной интерпретации термина «состояние сильного душевного волнения». Указаны типичные ошибки при квалификации преступлений, совершенных в состоянии сильного душевного волнения. Предлагаются изменения к уголовному законодательству Украины, связанные с необходимостью детализации норм, в которых использовано анализируемое понятие.

Ключевые слова: сильное душевное волнение, аффект, эмоции, стресс, осознание, предугадывание, вина, психическое состояние, психика, психология.

Today, in most countries of the world, the Criminal Code provides for responsibility for the damage caused to social relations only once the perception of the person of his actions and the possibility of regulating his behavior, because the perpetrator found their reflection of the will and consciousness of the person. At the same time, there is an urgent question regarding the definition of such states as affection and "strong emotional excitement", which are mentioned in all criminal laws when qualifying a criminal act. However, the concept of passion in the legal field is often used, by comparison with other close-sense notions, in particular the notion of «strong emotional excitement». In the domestic criminal law during a long period of time legislators have attached different meanings to emotional states, which affect person's ability to realize his or her actions (or) control them. This criminal law meaning shows itself when emotional states which affect person's ability to realize his or her actions (or) control them are considered as a fact which softens person's criminal responsibility. In the article are considered main issues which appear while an incorrect interpretation of the term «internal disturbance state». Are specified typical mistakes while wrong interpretation of the term «internal disturbance state». Changes to criminal law of Ukraine, which involve clarifying the law with this term, are offered. Despite the fact that this concept has been used in criminal law for more than a hundred years, the elimination of its psychological content, as well as the study of the circumstances in which the emotional states, which are denoted by this notion, are of great criminal importance, since they are still the subject of scientific discussions. In the article it was proved that in the science of psychology the term is not used. That is what sets the controversial and ambiguous statements regarding the legal nature of this term.

Key words: internal disturbance state, affect, emotions, stress, realization, foresight, guilt, psychological state, mental state, psychology.

Сьогодні питання дослідження інтерпретації терміну «стан сильного душевного хвилювання» у кримінальному праві є як ніколи актуальним. На практиці неправильне тлумачення вищенаведеного терміну є неприпустимим, оскільки це призводить до неправильної кваліфікації злочинів, вчинених у стані сильного душевного хвилювання.

Метою даної роботи є з'ясування того, які саме емоційні стани охоплюються поняттям «стан сильного душевного хвилювання» і чи правильним взагалі є використання у Кримінальному кодексі України такого терміну для позначення цих станів? Також необхідно дослідити походження даного терміну і з'ясувати чи відоме таке поняття науці психології? Обов'язково варто остаточно розібратися, що саме треба розуміти під «протизаконним насильством», «тяжкою образою», «систематичним знущанням» як обставинами, що можуть обумовити виникнення стану сильного душевного хвилювання. Вирішення даних питань призведе до нівелювання помилок при кваліфікації злочинів, вчинених у стані сильного душевного хвилювання.

Дослідженням проблеми правильної інтерпретації терміну «стан сильного душевного хвилювання» займалися такі вітчизняні науковці, як Ю.М. Антонян, М.І. Бажанов, В.М. Бурдін, О.В. Бурко, В.Г. Гончаренко, О.О. Думанська, А.Ф. Зелінський, М.Г. Иванов, Д.П. Котов, В.Г. Макашвілі, С.О. Манойлова, Б.Я. Петелін, О.І. Рарог, А.Н. Трайнін, Б.В. Харазішвілі, С.Д. Шапченко та інші фахівці у сфері права.

Попри велику кількість наукових праць, слід зазначити, що вивченню та дослідженню проблеми інтерпретації терміну «стан сильного душевного хвилювання» приділено недостатню увагу. Як правило, українські правові доктринанти досліджують інститут стану сильного душевного хвилювання переважно у рамках вирішення питання про кримінальну відповідальність за злочини, вчинені у стані сильного душевного хвилювання та у межах психологічної характеристики емоційних станів, які впливають на здатність особи усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними. Детальний аналіз проблеми інтерпретації вищенаведеного терміну не проводився широким загалом

науковців. Це означає, що досі дана проблема залишається не вирішеною, що і призводить до неправильної кваліфікації злочинів, пов'язаної із цією пом'якшувальною обставиною. Особливо ігнорується питання правової природи даного терміну та його співвідношення з наукою психології.

На сьогодні у більшості країн світу у кримінальному кодексі закріплена відповідальність за причинену шкоду суспільним відносинам тільки у разі усвідомлення особою своїх діянь та можливості регулювання своєї поведінки, адже у вчиненому знайшли свої відображення воля і свідомість особи. При цьому постає актуальне питання щодо визначення таких станів, як афект та «сильне душевне хвилювання», що згадуються у всіх кримінальних законах при кваліфікації злочинного діяння. Проте поняття афекту у правовому полі часто застосовується шляхом зіставлення з іншими близькими за змістом поняттями, зокрема й поняттям «сильного душевного хвилювання» [1].

Виходячи з положень Кримінального кодексу України (далі – ККУ), у ньому не вказані емоційні стани, які характеризували б стан сильного душевного хвилювання, що і викликає складнощі в інтерпретації цього поняття та його застосуванні при кваліфікації злочинного діяння. Термін «стан сильного душевного хвилювання» використано у п'яти нормах цього Кодексу: ч. 4. ст. 36 «Необхідна оборона», ч. 3 ст. 39 «Крайня необхідність», п. 7 ч. 1 ст. 66 «Обставини, які пом'якшують покарання», ст. 116 «Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання», ст. 123 «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання». Дійсно, це поняття має досить важливе значення у кримінальному праві, проте його не застосовують у психології, через це і виявляється певна невизначеність, яка призводить до складнощів його застосування [2].

Переважає більшість науковців вважає, що поняття «стан сильного душевного хвилювання» не є тотожним «афекту» або «фізіологічному афекту», адже це поняття за своїм обсягом ширше, не вичерпується ними. Деякі науковці стверджують, що стану сильного душевного хвилювання у психології відповідають терміни «емоція» та «афект», які зіставляються як загальне і спеціальне. Тобто тим самим науковці мають на увазі, що до стану сильного душевного хвилювання відносяться не тільки афекти, але й інші емоційні стани, які виникли у результаті певних неправомірних дій потерпілого з явним характером їх виявлення. Тому до такого стану часто відносять гнів, страх, тривогу та інші подібні емоції [3].

Емоційна сфера людини є особливим класом психічних процесів і станів, які відображають безпосередні переживання індивіда. Високий ступінь емоційних переживань специфічно впливає на характер пізнавальних процесів і на структуру свідомості суб'єкта. Такий вплив призводить до феномена «звуження» свідомості, що, у свою чергу, робить діяльність суб'єкта однобічною, негнучкою. Психології відомий ряд емоційних станів, що характеризуються високою емоційною напругою. До них відносяться стан фізіологічного афекту (сильного душевного хвилювання), стрес (психічна напруженість) і фрустрація [15, с. 521].

За своєю психологічною структурою афект є складним психічним процесом. У психології, як правило, виділяють два види афекту: афект як безпосередня реакція на зовнішній подразник (його називають «класичним») та афект «кумулятивний» або «аккумулятивний». Стан афекту характеризується значним порушенням свідомої регуляції дій людини. Поведінка людини при афекті регулюється не задалегідь обміркованою метою, а тим почуттям, що повністю захоплює особистість і викликає імпульсивні, підсвідомі дії. Афект – це емоційний вибух в умовах гострої конфліктної ситуації, небезпеки особистісної поразки. Глибока образа від тяжкої для даної людини образи, раптове виникнення небезпеки, грубе фізичне насильство –

всі ці обставини залежно від індивідуальних властивостей особистості можуть викликати афект [15, с. 521].

Для кримінального права значущими є афективні стани гніву та страху. Страх – безумовно-рефлекторна емоційна реакція на небезпеку, що виражається у різкій зміні життєдіяльності організму. Страх виникає як біологічно захисний механізм і у більшості випадків викликає сильний симпатичний розряд: крик, втеча, гримаси. Характерний симптом страху – тремтіння м'язів тіла, сухість у роті, різке частішання пульсу, підвищення цукру у крові тощо. Емоція страху, викликана небезпечним насильством, спонукає до безумовно рефлекторних відповідних дій, що зазначено на інстинкті самозбереження. Тому такі дії у ряді випадків не утворюють складу злочину. Найвищий ступінь страху, що переходить в афект, – є жах. Жах супроводжується різкою дезорганізацією свідомості (божевільний страх), заціпенінням (передбачається, що він викликається надмірно більшою кількістю адреналіну) або безладним м'язовим збудженням [15, с. 522].

Гнів супроводжується загрозовою мімікою, позою нападу. У стані гніву людина втрачає об'єктивність суджень, здійснює малоконтрольовані дії. У стані гніву людина схильна до миттєвої, часто імпульсивної дії. Надмірно підвищене м'язове збудження при недостатній рівноваженості легко переходить у дуже сильну дію. Страх і гнів можуть досягти ступеня афекту, але часом вони виражаються й у меншому ступені емоційної напруги [15, с. 522].

Варто зазначити суть поняття стресу, адже стрес являється емоційним станом індивіда, який виникає у ситуаціях, що порушують усталений перебіг його життя. Окремі психологи розглядають стрес як різновид афекту, підкреслюючи, що стрес – це надмірно сильна і тривала психологічна напруга, коли нервова система отримала емоційне перевантаження [8]. Окрім того, при афекті мало замислюються над наслідками вчиненого, внаслідок чого поведінка стає імпульсивною [9]. В умовах сильного стресу, як і афекту, людина втрачає самоконтроль над своїми діями, її поведінка підкорюється емоціям, а не логічному мисленню [15, с. 522].

Фрустрація являє собою складний емоційно-мотиваційний психічний стан, який виражається у дезорганізації свідомості та поведінки, що виникає внаслідок тривалого блокування цілеспрямованих дій та вчинків труднощами (бар'єрами), які є об'єктивно нездоланими або суб'єктивно сприймаються як такі. Поведінка людини у період фрустрації може виражатися у руховому занепокоєнні, апатії, агресії й деструкції, у регресії (звертанні до моделей поведінки більш раннього періоду життя). На специфіку поведінкових реакцій істотний вплив надають особистісні характеристики, особливо ступінь емоційної стабільності. Емоційна нестійкість є істотним фактором, що може привести до фрустрації, вона проявляється у суб'єкта у підвищеній чутливості й емоційній дратівливості, у підвищеній збудливості, у нестачі самоконтролю й тривожній самооцінці. Стан фрустрації може сприяти виникненню сильного душевного хвилювання, а це означає, що і його можна розглядати як пом'якшувачу вину обставину [15, с. 522].

В емоціях, як формах відображення реального світу, відображається суб'єктивне ставлення людини до різних об'єктів навколишньої дійсності. Емоції – це особливий клас психічних процесів, пов'язаних із потребами і мотивами, які відображають у формі безпосередніх чуттєвих переживань значущість діючих на людину явищ та ситуацій. Науковці виділяють такі функції емоцій: оцінка, спонукання, регуляція, експресія. Оцінка виступає своєрідною системою сигналів, що свідчать про значущість для особи тих чи інших явищ, предметів. Далі йде спонукання, яке ризніється залежно від негативності чи позитивності для суб'єкта попередньої оцінки. Регуляція, що впливає на спрямування, здійснюється внаслідок оцінки як по-

точної ситуації, так і через наявний в особі попередній досвід. Експресія ж втілюється у відповідних органічних змінах (у кольорі обличчя, диханні тощо) і проявляється в експресивних рухах. Саме за останніми і визначають зміни у психологічному стані особи [6, с. 116].

Конституція України у статті 3 закріпила положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Поряд з цим, Основним Законом України закріплено природне право кожної людини – право на життя, стаття 27 передбачає: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя...» [4].

Статтею 126 Кримінального кодексу України закріплено положення про умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання, а стаття 123 КК містить положення про умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання. Саме для з'ясування сутності цих злочинів важливе значення має аналіз поведінки потерпілого, яка і провокує вчинення даного злочинного діяння, адже саме ця обставина і передбачає виявлення стану сильного душевного хвилювання як пом'якшуючої обставини [5, с. 228].

Науковці зазначають, що вчинення саме злочинів, передбачених статтями 116 та 123 КК, є завершальною стадією конфлікту, що мав місце між злочинцем та потерпілим. При цьому нерідко такі злочинні діяння можуть бути спровоковані й іншими особами, які є учасниками конфлікту, і реакція на ці обставини може бути різною у залежності від певних індивідуально-психологічних особливостей особи, які і викликають стан сильного душевного хвилювання на стадії, яка передє вчиненню злочину. Фактично і юридично цей стан не дає спроможності особі усвідомлювати та керувати своїми діяннями, що не виключає кримінальної відповідальності, проте враховується при призначенні кримінального покарання як пом'якшуюча обставина [6, с. 115].

Посилаючись на Постанову Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7.02.2003 №2, важливо зазначити положення п. 23, де зазначено: «Необхідною умовою кваліфікації дій винного за зазначеними статтями є сильне душевне хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знушення чи тяжкої образи з боку потерпілого. Насильство може бути як фізичним (заподіяння тілесних ушкоджень або побиттів, незаконне позбавлення волі тощо), так і психічним (наприклад, погроза завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди). До тяжкої образи слід відносити явно непристойну поведінку потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб» [7].

У випадках, коли злочинне діяння вчинене після того, як стан сильного душевного хвилювання минає, йдеться вже не про «неможливість усвідомлювати свої дії та керувати ними» і кваліфікація відбувається за відповідними статтями КК України.

До чинників, які можуть викликати стан сильного душевного хвилювання відносяться: насильство, що може викликати фізіологічний афект, тяжка образа та систематичне знушення.

Науковець О.С. Сотула пропонує до наведених чинників, які можуть викликати сильне душевне хвилювання, додати «неприйнятні для винного дії з боку потерпілого», аргументуючи це тим, що фактично особу можна довести до стану сильного душевного хвилювання діями потерпілого, які не є протиправними (вони можуть бути небажаною, але правомірною поведінкою або зловживанням правом, яке не є правопорушенням). А ступінь аморальності тієї чи іншої дії потерпілого визначається самим винним, у залежності від його світосприйняття, моральних принципів та установлень (наприклад, відношення до подруж-

ньої зради може дуже відрізнитися у людей різних національностей, релігій, культур) [8, с. 83].

Досить важливою та суперечливою ознакою стану сильного душевного хвилювання є «раптовість виникнення», що має принципову необхідність у вираженні цього стану. Науковець С. Шишков вказує, що «раптовість» за станом сильного душевного хвилювання визнавалась лише тоді, коли проміжок часу між неправомірними діяннями потерпілого та спровокованим ним злочином або взагалі був відсутній або був дуже малим [8, с. 24]. Також науковець Т.Г. Шавгулідзе стверджував, що таке розуміння раптовості не є правильним, адже згадуваний стан може виникнути при згадуванні про образу чи протизаконне насильство, коли особа, наприклад, побачила свого кривдника згодом [10, с. 111].

Щодо питання «раптовості» також висловився М.Й. Коржанський, наголошуючи, що у практиці багато випадків, коли особа вбиває насильника, грабіжника, перебуваючи у стані сильного душевного хвилювання, де не згадано про часовий період його прояву стосовно поведінки потерпілого, адже це викликано певними негативними спогадами [11].

При аналізі та застосуванні у практиці такого чиннику виникнення стану сильного душевного хвилювання як «насильство» у науковій літературі виникає досить багато суперечок на невизначеності, як зазначає В.М. Бурдін. Зокрема, він наводить думки окремих науковців, які вважають, що поняттям «насильство» має охоплюватися тільки протиправний фізичний вплив на особу, який полягає у нанесенні удару, позбавленні чи обмеженні особистої свободи, заподіянні тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості чи навіть смерті. Проте більшість науковців все ж таки визнає, що під насильством треба розуміти і протиправний фізичний, і протиправний психічний вплив на особу. При з'ясуванні змісту «психічного насильства» виникає ще більше дискусій, адже думки науковців та правників досить різняться. Деякі вважають, що зміст психічного насильства вичерпується погрозою заподіяти фізичну шкоду. Інші вважають, що психічне насильство – це реальна погроза спричинити не тільки фізичну, але й майнову чи моральну шкоду. Загальним принципом визначення є з'ясування змісту того чи іншого поняття у конкретному випадку, зміст якого не розкриває сам законодавець.

В.М. Бурдін пропонує дослідити такий термін шляхом використання методу системного аналізу – тобто спробувати визначити його зміст з урахуванням того, який зміст вкладає у це поняття законодавець в інших випадках. Звернення до окремих статей КК України дає підстави зробити висновок, що у цих випадках поняття «насильство» використовується як родове поняття, що охоплює і фізичне, і психічне насильство. Такий висновок випливає, зокрема, із ч. 2 ст. 180 КК України, де окремо вказано про «фізичне» та «психічне насильство», а також із ч. 1 ст. 152 КК України та ч. 1 ст. 153 КК України, в яких йдеться лише про «фізичне насильство» [12, с. 84].

Виходячи з практики, можна зазначити справу про обвинувачення Д. у вчиненні злочину, передбаченого ст. 116 КК України. Потерпілий протягом декількох років вимагав у Д. гроші, застосовував до нього насильство, погрожував його сім'ї. Одного разу, коли потерпілий знову вимагав гроші, він пригрозив, що забере сім'ю Д. у заручники. Це обумовило виникнення у Д. стану фізіологічного афекту, під час якого він кількома пострілами з пістолета «Беретта» вбив потерпілого. У висновку психолого-психіатричної експертизи вказано, що безпосередньо найімовірнішою причиною виникнення такого стану є погроза потерпілого (психічне насильство). Проте вона обумовила виникнення такого стану лише тому, що потерпілий тривалий час перебував під впливом психотравмуючої ситуації, яка виникла під впливом поведінки потерпілого [13].

Щодо кваліфікації злочинів, пов'язаних з такою пом'якшувальною обставиною, як стан сильного душевного хвилювання, то науковець Вереша зазначає, що під час кваліфікації злочинів, учинених у стані сильного душевного хвилювання, необхідно враховувати не лише особливості ознак суб'єктивної сторони конкретного злочину (тобто вплив емоційного стану на мотивацію та спрямованість мети діяння), а й ступінь їх приналежності саме особистості винуватого під час вчинення злочину. Також науковець звертає увагу на досить важливий момент, що підставою для пом'якшення відповідальності та покарання за злочини, учинені у стані сильного душевного хвилювання, є спрямованість діянь винуватого особи, яка їй загалом не властива і сформувалася під впливом сильних емоцій, що виникли у провокаційній ситуації. Так може бути лише за умови, якщо структурі особистості винуватого не притаманні такі риси, як жорстокість або схильність до насильства. Якщо ж під час кваліфікації злочину буде встановлено, що вчинення насильства постає основною метою дій винуватого особи, а мотив злочину не пов'язаний з конфліктною ситуацією, створеною потерпілим, то призначення покарання за такий злочин здійснюють на загальних підставах [14, с. 18].

Отже, ми дійшли висновку, що у вітчизняному кримінальному праві протягом тривалого часу законодавець надавав різному кримінально-правового значення емоційним станам особи, які впливають на її здатність усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними. Попри те, що вказане поняття застосовують у кримінальному законодавстві вже понад сто років, з'ясування його психологічного змісту, а також дослідження обставин, за яких емоційні стани, що позначаються цим поняттям, мають надважливе кримінально-правове значення, оскільки й досі виступають предметом наукових дискусій. У статті було доведено, що у науці психології досліджуваний термін не використовується. Саме це і спричиняє спірні та неоднозначні твердження стосовно правової природи цього терміну. Вважаємо, що законодавець використовує для позначення певних емоційних станів у кримінальному законі термін, який не використовується у психологічній науці. З цього слідує, що, надаючи певним емоційним станам кримінально-правового значення, законодавець «ігнорує» для позначення таких станів вже наявну та загальноприйнятту у психології термінологію.

Вирішення даного питання призведе до нівелювання помилок при кваліфікації злочинів, вчинених у стані

сильного душевного хвилювання. А тому пропонуємо внести наступні зміни до законодавства. З урахуванням тих обставин, коли у психологічній літературі відсутнє поняття, яке охоплювало б усі емоційні стани, що впливають на здатність особи усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними, а поняття «стан сильного душевного хвилювання», яке вживається у кримінальному законодавстві, застаріле і воно просто відсутнє у психології, пропонуємо запровадити певні зміни до Кримінального кодексу України.

Спочатку зазначимо, що, на нашу думку, не доцільно шукати психологічний термін, який би охоплював усі емоції, які за своєю силою здатні суттєво порушувати психічну діяльність та призводити до того, що особа втрачає здатність повною мірою усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними. У зв'язку з цим ми дійшли висновку, що до статті 116 КК України «Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання», з метою правильної інтерпретації терміну «стан сильного душевного хвилювання», необхідно просто додати відповідну примітку такого змісту, щоб вона була простою та зрозумілою, щоб вона чітко та вичерпно вказувала, про які емоційні стани йде мова. Після таких законодавчих змін коментована стаття матиме наступний вигляд:

Стаття 116. Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання

Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого, –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Примітка. У цьому Кодексі під станом сильного душевного хвилювання слід розуміти стан, в якому особа не могла у повній мірі усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними.

Запровадження такої примітки, на нашу думку, стане наслідком вирішення досліджуваної проблеми. До того ж запропоноване вирішення проблеми передбачає внесення лише мінімальних змін до КК. Це означає, що не потрібно вносити відповідні зміни до інших положень КК, що пов'язані з терміном «стан сильного душевного хвилювання», наприклад, до статей 36, 39, 123 тощо. Отже, запропоновані вище зміни до законодавства неминуче призведуть до правильної кваліфікації злочинів, вчинених у стані сильного душевного хвилювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савка І. М. Феномен психологічного афекту у психологічних теоріях та юриспруденції. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць. Львів: ЛьвДУВС, 2010. Вип. 1. С. 176-219. (Серія «Психологічна»).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. (зі змінами і доповненнями станом на 28.03.2014 р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Панасюк В. Поняття стану сильного душевного хвилювання та його співвідношення із фізіологічним афектом. Науковий блог: Національний університет «Острозька академія»: зб. наук. пр. 2013.
4. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Церкуник Л.В. Особливості застосування кримінально-правових норм при розгляді умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання.
6. Шуляр В.О. Судово-психологічна експертиза фізіологічного афекту: юридичний та психологічний аспекти. Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2011. Вип. 604: Правознавство. С. 114-119. Бібліогр.: с. 119.
7. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2. Вісник Верховного Суду України. 2003. № 1(35). С. 37-42.
8. Сотула О.С. Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання: питання удосконалення норми. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 6. Том 3. 2017.
9. Шишков С. Установление «внезапно возникшего сильного душевного волнения (аффекта)». Законность. 2002. № 11. С. 24.
10. Шавгулидзе Т.Г. Аффект и уголовная ответственность. Тбилиси: Мецниереба, 1973. С. 110-112.
11. Коржанський М.Й. Проблеми кримінального права: монографія. Д.: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2003. С. 137.
12. Бурдін В. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання: монографія. Львів: ПАІС, 2006. 200 с.
13. Архів місцевого суду Галицького району м. Львова. Справа № 181-0320 І 2004 р.
14. Вереша Р.В. Сильне душевне хвилювання: поняття та кримінально-правове значення. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 182-193.
15. Короленко О.М. Поняття «стан сильного душевного хвилювання» у законодавстві України. Держава і право. 2010. № 49. С. 520-524.